

ГРОМАДСЬКА СВІДОМІСТЬ, ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ПЕДУНІВЕРСИТЕТУ

В статье раскрывается содержание понятия „гражданская сознательность“, определяются критерии и уровни ее сформированности. Определяется исходный уровень этого качества у студентов педуниверситета и взаимосвязь между уровнем сформированности гражданского сознания и профессиональными ценностями будущих педагогов.

The article is discovered content of the concept „civic consciousness“ is defined the criterions and levels its forming. The initial level this quality is defined at students of the pedagogical university and correlation between the level forming of the civis consciousness and professional values of the future teacher.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку вищої школи в Україні є обґрунтування цінностей національної школи та їх формування у майбутніх фахівців. Це відповідальне завдання покладається державою, насамперед, на вчителя. Відтак, основна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогів, підвищенні їх загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу до рівня, що відповідає їхній ролі в суспільстві. Концепція громадянської освіти в Україні створила науково-педагогічне підґрунтя для формування засад теорії громадянської свідомості та її практичного втілення. Вона формулює мету громадянської освіти – сформувати особистість, якій притаманні демократична громадянська культура, усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю, готовності до компетентної участі в житті суспільства. Саме тому громадянську свідомість майбутнього спеціаліста слід розглядати як складову формування його професійних цінностей. Слід визначити зміст цього поняття, критерії та виявити рівень сформованості громадянської свідомості у студентів педуніверситету з метою окреслення шляхів подальшої роботи ВНЗ в цьому напрямку.

До проблеми становлення людини як свідомого громадянина зверталися ще з античних часів. Серед сучасників слід відзначити дослідження Боришевського М., Іванчука В., Ігнатенко П., Хомич О. та ін.

Одразу зазначимо, що з термінологічної точки зору термін відзначається певною строкатістю тлумачень. При опрацюванні різних джерел, ми зіткнулися з тим, що в деяких працях відбувається перетин понять “громадянська свідомість” та “громадянськість”. Іноді вони виступають у статтях авторів у якості контекстуальних термінів-дублетів, що призводить до уніфікації їх семантики. Або ж значною мірою громадянськість розкривається без співвіднесення з громадянською свідомістю, але на тому ж самому науково-теоретичному ґрунті і навпаки. Таким чином, формуються два підходи у розуміння співвідношення громадянськості і громадянської свідомості:

- 1) рівність (або однаковість) семантичних значень;
- 2) громадянська свідомість є одним із виявів громадянськості, тобто друге поняття виступає ширшим за перше.

У своєму дослідженні ми будемо спиратися на синтетичну основу цих понять. Такий підхід дасть змогу якомога глибше осягнути глибинність самого поняття громадянської свідомості.

Виховання людини як свідомого громадянина безпосередньо впливає на формування всіх типів взаємин, що складають моральність. Це ставлення людини до суспільства (патріотична самосвідомість, суспільна активність та ініціативність, громадянська відповідальність, повага до Конституції України та Законів Української Держави та ін.); ставлення до інших людей (гуманізм, доброзичливість, толерантність, взаєморозуміння, дружність, здатність до співчуття, благодійність, глибока повага до батьків, до літніх людей і т. ін.), ставлення до самого себе (громадянська гідність, чесність, мужність, принциповість тощо).

Виходячи з даної позиції, під громадянськістю можна розуміти фундаментальну особистісну якість, хоча практичні її прояви зумовлені державними актами та інститутами. Людина, яка володіє цією якістю, пов'язує свою поведінку, все своє

життя з інтересами, з долею рідної країни, усвідомлює свою відповідальність перед народом і людьми. Висока громадянська свідомість впливає саме з потреби налагодження гармонійних відносин між інтересами особистості та держави. Зрілий громадянин усвідомлює свою особистісну зацікавленість у прогресі держави, вбачаючи в ньому також поліпшення особистого життя.

Сучасні політологи вважають, що громадянськість – це морально-психологічний стан людини, що характеризується відчуттям себе громадянином конкретної держави, лояльним ставленням до її інстанцій та законів, почуттям власної гідності у стосунках з представниками держави, знанням і поважанням прав людини, чеснот громадянського суспільства, готовність і вміння домагатися дотримання власних прав, вимагати від держави виконання її функцій, лояльним відповідальним ставленням до своїх обов'язків перед державою, патріотизмом.

Завдяки теоретичному аналізу проблеми й експериментальним дослідженням вдалося встановити, що громадянська свідомість та самосвідомість особистості є дуже складним структурно-функціональним, системним утворенням, у якому тісно взаємодіють когнітивна, потребнісно-мотиваційна та поведінкова складові.

Звертаючись до структури громадянської свідомості, необхідно вказати на їх функціональний зміст. Завдяки цьому ми розкриваємо для себе, що є сам процес формування.

Зміст громадянської свідомості зумовлює її функції. Соціальна функція направлена на стабілізацію внутрішнього положення в суспільстві, усвідомлення кожним громадянином перспектив сильної соціальної політики держави. Культурно-просвітницька функція проявляється в активному збагаченні духовної культури людей, формуванні їх цінностей, надихання їх на духовну творчість. Психологічна функція полягає в тому, що, розвиваючи громадянську свідомість в людині, вона стабілізує духовність в особистості, робить позитивним і стійким її направлення, ідейно-моральну спрямованість.

Таким чином, розглядаючи компонентну структуру громадянської свідомості, нам доводиться аналізувати значну

кількість різних параметрів. З метою їх логічної мотивації ми даємо узагальнене визначення поняття: громадянська свідомість – це усвідомлення людиною своєї належності до певної державно-громадянської спільності, конституційно закріплених за нею прав та обов'язків, помірковане ставлення до подій суспільно-політичного характеру (наприклад, до виборів, відзначення тих чи інших історичних подій тощо), а також шанобливе ставлення до державної мови, символіки тощо. Це й усвідомлення себе як виразника національних інтересів своєї держави, гордість та вболівання за увінчані славою і трагічні сторінки її історії. Дане визначення вважаємо найбільш повним.

Важливість формування громадянської свідомості неодноразово підкреслював Сухомлинський В.О. Здебільшого, його праця “Народження громадянина” була чи не єдиним зразком гідної та повномасштабної розвідки з даного питання. Сухомлинський В.О. застерігав: громадянська інфантильність веде до обмеженості інтелектуальних інтересів.

Основою формування громадянської свідомості є морально – світоглядні якості громадянина. В структурі їх змісту можливі такі компоненти:

- аксіологічний (ціннісний) – включає систему ціннісних орієнтацій, що визначають ставлення людини до світу, власної країни, природи, інших людей тощо;
- культурологічний – створює передумови для засвоєння національної культури, традицій, стимулювання діяльності по їх збереженню та відродженню;
- морально-етичний – забезпечує розвиток емпатії, моральної поведінки, милосердя, толерантності, власної гідності;
- власне громадянський – включає участь у суспільно корисних справах, вияв громадянських почуттів, захист прав людини, накопичення досвіду громадянської поведінки;
- особистісний – означає насиченість життя студентів ситуаціями реальної відповідальності, вільного вибору, прийняття рішень, рефлексії власної поведінки, проектування власного розвитку;
- творчий – до якого відносяться засоби розвитку творчих здібностей, професійних якостей, формування

різноманітних стилів життєдіяльності, впевненості в собі, самостійності.

Нині різноманітні дослідження свідчать про те, що в нашому суспільстві простежується певне розпорошення громадянської свідомості не лише молоді, але й частини дорослого населення. Це є результатом небезпечно низького рівня суспільного прийняття демократичного ладу та довіри до нього, недемократичністю відносин між державою та суспільством, державою та особою. Процес зрушення у позитивний бік відбудеться тільки тоді, коли подолаємо згадані труднощі, а також, коли при формуванні активної громадянської позиції молоді будуть створені оптимальні педагогічні умови, що внесуть зміни в якісному зростанні.

Отже, з'ясувавши зміст поняття "громадянська свідомість", визначивши його компоненти та особливості їх функціонування, для встановлення рівня громадянської свідомості студентів виділимо такі критерії: ставлення до держави та атрибутів державності, ставлення до подій суспільно-політичного характеру, повага та знання держави і прав людини, ставлення до історії свого народу та підтримка його національних інтересів, ставлення до суспільства і своєї ролі в ньому.

За яскравістю вираженості показників, що характеризують критерії громадянської свідомості, ми виділили такі рівні: високий, середній, низький.

З метою визначення вихідного рівня сформованості громадянської свідомості студентів, ми застосували письмове опитування серед першокурсників КДПУ.

Пропонувались такі питання:

1. Чи важливо бути свідомим громадянином?
2. Чи варто формувати у собі активну громадянську позицію?
3. Яка причина того, що іноді молодь не проявляє громадянську активність?

Таким чином, мотивація визначеного кола питань підкреслюється метою опитування, а також прагненням виявити ставлення студентів до ідеї свідомої громадянської позиції взагалі.

35% від числа опитаних визнали, що активна громадянська позиція повинна бути притаманною кожному члену нашого суспільства від молодого до найстаршого покоління. Свою позицію вони мотивували тим, що “наша держава збереже свій суверенітет лише тоді, коли кожен щось зробить в ім’я цього”.

45% першокурсників вважають, що формувати в собі якості свідомого громадянина, безумовно, важливо, але спершу треба якось самому утвердитися в цьому житті, здобути професію.

Окрему групу, її можна назвати сигнальною, сформуvalo 20% респондентів. Студенти цієї категорії викликають неабияке занепокоєння, адже вони не пов’язують свій добробут із добробутом держави і суспільства, не розуміють своєї вагомості, бо вважають, що “нічого на краще змінити не можна”, а від них, від їхнього голосу “мало що залежить”. Таким чином, вони не підтримують прагнення до ідеалу свідомого громадянина. Обнадійливим у даному випадку є лише те, що молоді люди не заперечують права України на державність та визначають, що власна самостійна держава краще, ніж її відсутність.

Вибір споглядальної позиції свідчить про те, що студенти до кінця не усвідомлюють своєї громадянської цінності, сприймають світ поверхово, не заглиблюючи у сутність суспільних та державних процесів, ні загальнолюдські, ні професійні цінності у них не сформовані. Саме тому одним із найважливіших педагогічних завдань є формування почуття громадянської повноцінності, виховання поваги до людини-громадянина та гордості за рідну державу.

Щодо визначення причин громадянської пасивності молоді, то серед відповідей найчастіше зустрічалися такі:

- “відбувається дуже багато змін, за яких, на жаль, губляться, а потім дуже повільно відновлюються високі громадянські засади”;
- “молодь не знає, де правда”;
- “це пов’язано з історичним розвитком нашого суспільства”.

Підсумки анкети, складеної з урахуванням критеріїв громадянської свідомості, дали приблизно такі ж результати.

Таким чином, результати дослідження вказують на необхідність побудови навчально-виховної роботи в педагогічному університеті таким чином, щоб на всіх її етапах студенти відчували себе частиною суспільства, відповідальною за майбутнє своєї держави. Тільки свідомий громадянин прагнучим до формування професійних цінностей. Однією з умов, на нашу думку, які цьому сприятимуть, є активізація навчального процесу, перехід від пасивного навчання до активного. Неабияка роль в цьому належить педагогічним дисциплінам.

Література

1. Боришевський М. Виховання громадянської свідомості особистості // Педагогічна газета. – 2001. - №5. – С. 5.
2. Ігнатенко П., Поплужний В., Косарева Н., Крицька Л. Виховання громадянина: психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: навчально-методичний посібник. – К., 2002.
3. Розенберг А. Біля витоків громадянського виховання // Рідна школа. – 2001. - №4. – С. 52-54.
4. Рябов С. Політологія: словник термінів і понять. – К.: Наукова думка, 1996.
5. Хомич О. Громадянське виховання: основні підходи і практика реалізації // Джерело. – 2001. - №12. – С. 12-13.

Н.В.Волкова

ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА РИСА ВИСОКОДУХОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В статті розкривається сутність інформаційної культури людини, шляхи її підвищення в контексті інформатизації суспільства.

The article deals with the essence of informative culture of a person, the ways of its rising in the context of informatization of society.